

Vårdriktlinje rökfri och alkoholfri före och efter operation

Bakgrund

Rökare och personer med riskbruk av alkohol har en ökad risk att bland annat drabbas av sårläkningsproblem, infektioner och lungkomplikationer efter en operation. Om patienten är rökfri och alkoholfri medverkar patienten till att skapa de bästa förutsättningarna för operationen. Detta minskar komplikationer, förkortar vårdtiden och minskar lidandet för patienten. Det här gäller både elektiva och akuta operationer, såväl stora som små ingrepp. Den faktiska risken är större vid stora operationer. Dessutom kan patienten få en ökad medvetenhet om hur levnadsvanor påverkar hälsan.

Rökning

Rökfrihet 4 - 8 veckor före och efter operation har visats eliminera, eller starkt minska risken för komplikationer. Enbart reducerad rökning har ingen påvisad effekt.

Rekommendation och åtgärd

- Inför operation ska patienten tillfrågas om rökvanor, informeras om vinsterna med att vara rökfri inför och efter operation samt erbjudas stöd och behandling (tobaksavvänjning) vid behov.
- Vid planerade operationer som bedöms kunna anstå ska patienten vara rökfri minst 4 - 8 veckor före och efter operation.
- Om patienten inte kan eller vill sluta röka ska en värdering ske om nyttan med operationen överväger risker (operationsindikation föreligger) och beslut ske i dialog mellan patient och ansvarig kirurg.

Riskbruk av alkohol

Vid riskbruk av alkohol föreligger en klart förhöjd risk att drabbas av komplikationer i samband med operation. Även en alkoholkonsumtion under riskbruksnivå kan ge organeffekter som kan vara negativa i samband med operation.

Generellt rekommenderas alkoholuppehåll under minst fyra veckor före operation och en tid efter operation till sårläkning och gott allmäntillstånd uppnått.

Rekommendation och åtgärd

Inför operation ska patienter tillfrågas om alkoholvanor, informeras om de ökade komplikationsriskerna som föreligger vid alkoholbruk och de vinster som kan uppnås vid ett alkoholuppehåll.

- Personer med riskbruk ska erbjudas rådgivande samtal och rekommenderas alkoholuppehåll inför och efter operation.
- Personer med riskbruk som utvecklat beroende av alkohol ska erbjudas kvalificerat rådgivande samtal med eventuellt tillägg av alkoholläkemedel och rekommenderas alkoholuppehåll inför och efter operation.
- Personer med låg alkoholkonsumtion, under riskbruksgränserna, ska informeras om att det inte finns någon känd gräns för riskfritt intag och att man därför rekommenderar alkoholuppehåll inför och efter operation.

Om patienten inte kan eller vill vara alkoholfri ska en värdering ske om nytta med operationen överväger risker (operationsindikation föreligger) och beslut ske i dialog mellan patient och ansvarig kirurg.

Akuta operationer

Vid akut operation eller operation som inte bedöms kunna anstå är rekommendationen att vara rökfri och alkoholfri så länge som möjligt innan samt en tid efter operationen enligt rekommendationerna för rökning och riskbruk av alkohol (se ovan).

Remitterande enhets ansvar

- Fråga patienter som ska remitteras för ställningstagande till operation om rökvanor och alkoholbruk.
- Samtala om vinsten med att vara rök- och alkoholfri före och efter operation.
- Dokumentera om behov av stöd är aktuellt.

Rökning

- Initiera kontakt med tobaksavvänjare på egen eller annan enhet.
- I remiss till opererande enhet ska det framgå att patienten är rökare och att kontakt med tobaksavvänjare är initierad.

Alkohol

- Vid behov ge rådgivande samtal eller kvalificerat rådgivande samtal.
- I remiss till opererande enhet ska det framgå att patienten är i behov av stöd och att stöd är initierat

Opererande enhets ansvar

- Hälso- och sjukvårdspersonalen ska fråga patienter som ska opereras om rökvanor och alkoholvanor och om stöd och behandling har påbörjats.
- Operationsplanerare ansvarar för att patienter som är i behov av stöd att vara rökfri och alkoholfri före och efter operation sätts upp på en bevakningslista.
- Initiera stöd och behandling om behov finns och om detta inte har skett tidigare. Vid behov skicka remiss till tobaksavvänjare. Vid behov av stöd vid riskbruk av alkohol skicka remiss till primärvården.

Rökning

- Informera patienten att operationsanmälan aktiveras efter minst 4-8 veckors rökfrihet samt patienten egenansvar att meddela opererande enhet när detta uppnåtts.

Alkohol

- Informera patienten att operationsanmälan aktiveras efter minst fyra veckors alkoholfrihet samt patienten egenansvar att meddela opererande enhet när detta uppnåtts.

Utförare av tobaksavvänjning eller stöd vid alkohol

Vid inkommande remiss för tobaksavvänjning eller stöd kring alkohol:

- Kontakt upprättas snarast med patienten för upplägg av tobaksavvänjning eller stöd kring alkohol.
- Dokumentera åtgärd.
- Informera om patientens egenansvar att meddela opererande enhet när minst 4 - 8 veckors rökfrihet uppnåtts och när stöd för att vara alkoholfri fyra veckor inför operation givits.

Patientens egenansvar

- Att vara rökfri minst 4 - 8 veckor före och efter operationen.
- Att vara alkoholfri minst fyra veckor före operation och en tid efter operation till sårläkning och gott allmäntillstånd uppnåtts.
- Meddela opererande enhet då patienten varit rökfri i minst 4-8 veckor.
- Meddela opererande enhet då patienten varit alkoholfri minst fyra veckor.

Uppdrag, fastställande och giltighetstid

Ohälsosamma levnadsvanor ökar risken för komplikationer i samband med

operation. Patienter som ska opereras ska tillfrågas om rök- och alkoholvanor, informeras om komplikationsrisker samt erbjudas stöd och behandling vid behov (Socialstyrelsens nationella riktlinjer för prevention och behandling vid ohälsosamma levnadsvanor, 2018). Riktlinjens innehåll förstärks och utgår ifrån det nationella vårdprogrammet vid ohälsosamma levnadsvanor – prevention och behandling. Vårdprogrammet är framtaget av Nationellt programområde för levnadsvanor (NPO) under 2022.

Förenklat kan det uttryckas som att de nationella riktlinjerna anger vad som bör göras, medan det nationella vårdprogrammet ger vägledning hur det kan ske.

Region Jönköpings län har arbetat med rökfri operation sedan år 2013 och alkoholfri operation sedan år 2019. Inom Sydöstra sjukvårdsregionen (Region Jönköpings län, Region Kalmar län och Region Östergötland) finns en samverkan sedan år 2018 kring arbetet med rök- och alkoholfri före och efter operation. Det är viktigt att vi arbetar lika då patienter remitteras och opereras inom Sydöstra sjukvårdsregionen.

För att lyckas med implementeringen behövs ledningens stöd, samverkan mellan flera olika professioner, rutiner och organisatoriska förutsättningar som underlättar arbetet.

Giltighetstiden är 3 år men behov av revidering kan krävas dessförinnan.